

ВІДГУК

офіційного опонента – кандидата мистецтвознавства професора

Брояко Надії Богданівни

на дисертацію

«ТРАНСФОРМАЦІЯ МУЗИЧНОЇ ФОЛЬКЛОРНОЇ ТРАДИЦІЇ У СЕРЕДОВИЩІ УКРАЇНСЬКОЇ ДІАСПОРИ ПІВНІЧНОЇ АМЕРИКИ: ІСТОРИКО-ВИКОНАВСЬКИЙ АСПЕКТ»,

подану Федорняк Наталією Богданівною

на здобуття наукового ступеня

кандидата мистецтвознавства (доктора філософії)

за спеціальністю 17.00.03 – музичне мистецтво

Українська музична культура упродовж усієї історії свого функціонування засвідчувала свою яскраву впізнаванність у світі завдяки потужному пласту народного мистецтва – фольклору, який був і самодостатнім явищем, і ґрунтом як для багатожанрової композиторської творчості, так і виконавських форм. Про це свідчить унікальна історія українського «Щедрика», який в опрацюванні Миколи Леонтовича вийшов поза етнічні кордони, і у виконанні Республіканської капели під керівництвом О. Кошиця став одним з перших зразків української культурної дипломатії в світі. Фольклорна традиція попри знищення (внаслідок політично-ідеологічних та соціальних причин) середовища свого безпосереднього існування – сільської культури – все ж зуміла трансформуватися, і зберегтися в інших формах, зокрема композиторського та виконавського фольклоризму. Ці процеси були актуальними як в Україні, так і серед емігрантів, а пізніше їх нащадків, в українській діаспорі.

У країнах Північної Америки українська діаспора виявила свою високу згуртованість, самоорганізованість і координованість, що дозволило їй і до сьогодні бути репрезентованою численними українознавчими інституціями, структурами, громадами й осередками, чіткими векторами політичної, культурної та мистецької діяльності. Не зважаючи на те, що з кінця 80-тих років, а особливо в період незалежності співпраця України й діаспори значно поживалася, а надбання української діаспори органічно входять до національної скарбниці, все ж залишаються ще маловідомими імена, творча діяльність, мистецькі здобутки композиторів, солістів, колективів та ін.

Спрямованість на повернення й відкриття цих здобутків засвідчується багатьма факторами, серед яких, зокрема, активізація наукових досліджень з історії, культурології, філології, мистецтвознавства та ін., які в сукупності сформували новий науковий напрям – *діаспоріана*. Саме з цієї позиції аналізована дисертаційна робота Наталії Федорняк є суголосною вищезгаданим науковим тенденціям, а її актуальність посилюється завдяки поєднанню кількох важливих площин, з однієї сторони – власне діаспорної, з іншої – музично-фольклористичної та виконавської.

Структура дисертації Н.Б.Федорняк зумовлюється поставленою авторкою метою і відповідними їй завданнями. Вона носить комплексно-системний характер у висвітленні домінуючої проблематики – обґрунтування «специфіки функціонування та динаміки трансформації української музичної фольклорної виконавської традиції в середовищі української діаспори Північної Америки» (с. 20), що знайшла своє відображення у трьох розділах.

У першому розділі проаналізовано *«Джерелознавчий та методологічний аспекти дослідження теорії і практики музичного фольклору в середовищі української діаспори»*. Тут авторка, зокрема, узагальнює стан розробки питання: виокремлює зміст і позицію авторів найголовніших наукових робіт з музичного фольклору, виконавства, музичної культури діаспори тощо, дотичних до предмета вивчення, – дисертації, монографії та статті українських та зарубіжних науковців.

У процесі дослідницької роботи над дисертацією, Н.Б.Федорняк опрацювала досить великий джерельний масив (список використаних джерел охоплює 394 позиції, з яких 24 аудіографічні). Авторкою вперше введено до наукового обігу й проаналізовано (підпункт 1.1. *«Музичний фольклор та його репрезентація українською діаспорою Північної Америки: стан наукової розробки теми»*) ряд нових документів, зокрема й перекладених з англійської мови, що знаходяться у архівах, приватних колекціях, офіційних і громадських установах, періодичних виданнях («Альманах УНС», «Бандура», «Визвольний шлях», «Західноканадський науковий збірник»,

«Новий шлях», «Свобода», «Ukrainian Weekly» та ін.), а також колекції аудіоматеріалів колективів та солістів, яким дано фахову оцінку, упорядковано і класифіковано.

Заплановані аспекти дисертації розширили теоретичну базу дослідження, що охопила історичний та культурологічний, фольклористичний і музикознавчий, зокрема виконавський напрями. Проте, слід зазначити, що базовими теоретичними роботами для дисертантки стали роботи саме дослідників США та Канади – Р. Климаша, Н. Кононенко, Б. Медвідського, О. Мельника та ін.

Важливою складовою першого розділу є підпункт 1.2. *«Теоретичні та методологічні засади аналізу побутування музичного фольклору на сучасному етапі: досвід України та української діаспори»*. У ньому Н. Федорняк порівнює специфіку основних понять «фольклору» і «фольклоризму» та його форм, приходячи до висновку, що «сутністю фольклоризму є адаптація фольклору до нових умов побутування в культурі» (с. 46). Аналіз теоретичних концепцій К. Квітки, С. Грици, І. Земцовського, Б. Луканюка у їх історичній динаміці окреслюється авторкою для пояснення специфіки фольклоризму – композиторського і виконавського, а його розвиток розглядається крізь призму проекції з України в діаспору – через чотири еміграційні хвилі. Дисертантка прагне максимально чітко окреслити явище виконавського фольклоризму у його різновидах – аранжованого й етнографічного, хоча й не відкидає можливості для подальшої дискусії та термінологічного уточнення. І тут, відразу постає зауваження про необхідність залучення до кола базових досліджень роботи сучасних дослідниць Людмили Троєльнікової (*«Художньо-освітній простір як культуротворчий чинник розвитку українського суспільства у ХХ столітті»*, К., 2009), яка розглядає фольклоризм як актуалізацію фольклору в якості «художньої спадщини», та Світлани Садовенко (*«Хронотопи аксіосфери української народної художньої культури»*, К., 2019), яка визначає «фольклор як вияв народної культури епохи премодерну (першої хвилі), фольклоризм як

вияв стилізації і трансформації народної культури епохи модерну (другої хвилі) та неофольклоризм як вияв переформатування та деконструкції традицій у постмодерній третій хвилі».

У другому розділі дисертації авторка порушує важливі проблеми *«Трансмисії української традиційної музичної культури в Північній Америці»*, що відбувалися шляхом дослідження та публікації зразків українського музичного фольклору, нотовидавничої діяльності, наукових досліджень у профільних наукових інституціях, виготовлення та популяризації українських народних інструментів, звукозапису.

Тут слід відзначити багатоаспектність досліджуваної Н. Федорняк проблематики, що зумовила розгляд розвитку української фольклорної традиції в США і Канаді в історичній динаміці. Авторка здійснює порівняння нотних видань записаного фольклору З. Лиськом і Р. Климашем (підрозділ 2.1. *«Дослідження та публікації зразків українського музичного фольклору в Північній Америці»*); огляд різножанрових тематичних збірників обробок фольклору, виданих в діаспорі (зокрема, фортепіанних, бандурних, хорових); специфіку наукових досліджень фольклору, зокрема музичного, що здійснювався в українознавчих інституціях провідними фольклористами (підрозділ 1.3. *«Напрями та форми діяльності наукових і культурно-мистецьких інституцій Канади та США щодо вивчення української фольклорної спадщини»*).

Н. Федорняк відзначає збереження народно-інструментальної традиції українців шляхом побутування в Канаді й США українських інструментів – цимбалів та бандури, про що свідчить наявність значної кількості майстрів, які виготовляли, вдосконалювали і продовжують удосконалювати конструкцію, звучання та зовнішній вигляд традиційних інструментів. Авторкою виокремлено значення збережених і розвинутих в Північній Америці традицій виробництва й удосконалення харківської бандури, які в Україні були призупинені на довгий час (підрозділ 2.3. *«Збереження та розвиток української музичної народно-інструментальної культури»*).

Вагому частину розділу займає аналіз звукозаписної діяльності української діаспори Північної Америки (підрозділ 2.4. «Звукозаписи і дискографія українського музичного фольклору у США та Канаді як засіб фіксації і трансляції традиції»), в якому дуже чітко виокремлені хронологічний та жанровий підходи. Авторка зазначає, що «звукозаписи, що представляють українську музичну фольклорну традицію в реконструйованих автентичних формах та формах виконавського фольклоризму – етнографічного та аранжованого, дають можливість визначити основні жанри та форми виконавства кожного історичного етапу перебування українців у діаспорі, їх інструментарій, репертуар та стиль виконавства» (с. 135).

Третій розділ дисертації *«Концертно-виконавська діяльність колективів і солістів української діаспори Північної Америки: динаміка розвитку фольклорного музикування»* представляє широкий доробок авторки у аналізі виконавської творчості українських митців крізь призму тематичної, жанрової та стильової диференціації, презентації їх здобутків на фестивалях.

Н. Федорняк здійснює зріз творчої діяльності значної кількості солістів, аматорських та професійних колективів українського зарубіжжя Північної Америки – вокальних, інструментальних та вокально-інструментальних ансамблів і капел, хорів у їх історичній періодизації та під впливом процесів академізації (підрозділ 3.1. «Обробки музично-фольклорних зразків як складова академічного виконавства українців США та Канади»). Аналіз музичної освіти та освіченості українських емігрантів за соціальним статусом, віком, фаховим рівнем дозволив авторці визначити і носіїв автентичної традиції, і професійних музикантів (підрозділ 3.2. *«Трансформація української музичної фольклорної традиції у вокально-інструментальному естрадному виконавстві»*). За дослідженням авторки «всі виконавські форми від початку розвивалися у межах традицій, усталених в Україні, і синхронізувалися з розвитком провідних тенденцій музичної культури США і Канади, увійшовши у сферу академічної та масової

естрадної популярної музики» (с. 194).

Окремо вирізняється підрозділ 3.3. «Музично-фестивальний рух української діаспори США і Канади як форма міжетнічної комунікації», де представлена його періодизація, аналіз наймасовіших дійств, динаміка розвитку у переході від побутових форм виконавства до сценічних, зростання фахового рівня виконавців, зміна репертуарних пріоритетів, трансформація форм фольклорного музикування. Н. Федорняк підкреслює, що домінуючим чинником на фестивалях стає «трансляція українських народно-пісенних і танцювальних традицій, сучасної української музики, що позитивно впливає на відродження української культурної спадщини, сприяючи її популяризації в середовищі молодого покоління українців США і Канади» (с. 196).

Висновки до дисертації Н.Б.Федорняк чіткі, аргументовані, структуровані відповідно до поставлених завдань. Підсумовуючи, слід відзначити високий рівень наукової новизни дослідження, що полягає у пріоритеті «цілісного осмислення функціонування й трансформації музичної фольклорної традиції в середовищі української діаспори Північної Америки впродовж кінця ХІХ – початку ХХІ ст.» (с. 24), введенні до наукового обігу багатьох нових імен українських солістів і колективів США і Канади, аналізу їх виконавської творчості та аудіозаписів, у т. ч. і на музично-етнографічних і фольклорних фестивалях Північної Америки.

Матеріали дисертації доповнюються і об'ємними додатками – картографічним, ілюстративним, дискографічним та ін.

Важливим і перспективним напрямом подальших досліджень дисертантки можуть стати проблеми розвитку українського традиційного інструментарію та народно-інструментального виконавства в середовищі західної української діаспори, аналіз трансформаційних процесів у сценічній репрезентації української фольклорної традиції.

Результати дослідження Н. Федорняк знайдуть своє продовження у наукових розробках з проблем функціонування українського музичного фольклору й фольклоризму, трансформації фольклорної традиції в умовах

інонаціональної комунікації, у роботах з теорії і практики виконавського мистецтва.

Проте, дисертаційна робота Н. Федорняк викликала і певні запитання:

1. Наскільки актуальними сьогодні є емігрантські пісні серед українців Північної Америки, чи спостерігаються новотвори цього жанру?
2. Чи можна вважати продовженням української кобзарської традиції сольне чоловіче бандурне виконавство в Канаді й США? В якій мірі ці тенденції співзвучні чи відмінні до материкових?
3. У чому проявляється вплив специфіки історично-культурного середовища США і Канади на розвиток фольклорної традиції в українському естрадному й академічному виконавстві?
4. Фольклорні традиції яких українських регіонів отримали найяскравіший розвиток в Північній Америці, і в яких жанрах виконавства?
5. Чи проявляється аксіологічна функція українських музичних фестивалів Північної Америки?

Запитання до дисертантки є лише уточнюючими, і, загалом, не применшують вагомість наукових пошуків і висновків авторки, наукову новизну, теоретичне і практичне значення дисертації.

Наукові результати дослідження Н.Б.Федорняк знайшли відповідну апробацію на 16 всеукраїнських і міжнародних конференціях, а основні положення роботи висвітлені у 18 наукових публікаціях, з яких п'ять статей – у фахових виданнях з мистецтвознавства, затверджених ДАК МОН України, дві – у періодичному зарубіжному виданні, три – у збірниках наукових праць, вісім – у збірниках матеріалів наукових конференцій. Автореферат відображає основний зміст дисертації.

Все це дає підстави вважати, що дослідження Наталії Богданівни Федорняк «Трансформація музичної фольклорної традиції у середовищі української діаспори Північної Америки: історико-виконавський аспект» відповідає вимогам МОН України, а його авторка заслуговує на присудження

наукового ступеня кандидата мистецтвознавства за спеціальністю 17.00.03 – музичне мистецтво).

Офіційний опонент –

кандидат мистецтвознавства, професор,
заслужена діячка мистецтв України,
професор кафедри музичного мистецтва
Київського національного університету культури і мистецтв
Брояко Надія Богданівна

Підпис _____
Начальник ВК _____
"14" 02 2020.

